

ной математике. – М.: Мир, 1972. – 272 с. 4. Узем Дж. Линейные и нелинейные волны. – М.: Мир, 1977. – 624 с. 5. Митропольский Ю.А. О построении асимптотического решения возмущенного уравнения Клейна-Гордона // Укр. мат. журн. – 1995. – 47, № 9. – С. 1209–1216. 6. Митропольський Ю.О., Сокіл Б.І. Про застосування Атеб-функцій для побудови асимптотичного розв'язку збуреного нелінійного рівняння Клейна – Гордона // Укр. мат. журн. – 1998. – 50, № 5. – С. 665–670. 6. Каудерер Г. Нелинейная механика. – М.: ИЛ, 1961. – 777 с.

УДК 621.8:004.2

Є.Ю. Форнальчик, Т.Ю. Підгайний

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра експлуатації та ремонту автомобільної техніки

ОПТИМІЗАЦІЯ КОНСТРУКТИВНИХ ПАРАМЕТРІВ ДЕТАЛЕЙ ПЕРЕДНЬОЇ ПІДВІСКИ АВТОБУСА IVECO-КрАЗ

© Форнальчик Є.Ю., Підгайний Т.Ю., 2004

Проведено розрахунок серійного торсіона на втомну міцність і виявлено його низьку надійність. Встановлено залежність коефіцієнта запасу міцності і довжини торсіона від його діаметра. Зважаючи на умови забезпечення необхідної надійності і жорсткості, запропоновано новий торсіон. Використовуючи метод скінчених елементів, проведено розрахунок важеля, який з'єднаний з торсіоном. Враховуючи результати розрахунку, спроектовано важіль для нового торсіона.

It is carried out calculation of a serial torsion bar on fatigue strength and its low reliability detected. Association of a reserve factor and length of a torsion bar on its diameter is established. On a ground of conditions of necessary reliability and rigidities, the new torsion bar is offered. Using a Finite Element Method, calculation of a bar, which is fused to a torsion bar, is carried out. Taking into account outcomes of calculation, the bar for a new torsion bar is designed.

На міських та приміських пасажирських маршрутах серед автобусів, які використовуються, є як вітчизняного, так і закордонного виробництва, зокрема Ivesco-КрАЗ, ГАЗ, Пежо та ін., які працюють в режимі маршрутних таксі. Експлуатаційна надійність тих, які працюють на маршрутах міста Львова з його неякісними та різнотипними дорожніми покриттями і перевантаженістю пасажиропотоками упродовж змін, характеризується, як показали попередні дослідження [1], частими відмовами різних конструктивних елементів та інтенсивним старінням парку. Це зумовлює погіршення якості обслуговування пасажирів та зриви графіків руху. Наприклад, для підвіски автобуса Ivesco-КрАЗ параметр потоку відмов становив $\omega(t) = 2,7 \text{ дн.}^{-1}$, при цьому середньоквадратичне відхилення $\sigma = 1,65 \text{ дн.}^{-1}$ і коефіцієнт варіації $\nu = 60,65 \%$, а пробіг на відмови $L = 5 \text{ 398 км}$, з середньоквадратичним відхиленням $\sigma = 3 \text{ 966 км}$ і коефіцієнтом варіації $\nu = 73,71 \%$ [1]. Відмови цих автобусів 3-ї категорії складності, які ставалися на лінії, потребували їх усунення у стаціонарних умовах, середньодобовий пробіг при цьому становив 350 км. Частка відмов та несправностей деталей передньої підвіски автобуса становила 14,7 %. Причинами цього були в основному руйнування торсіонів (коефіцієнт відмов 43,5 %). Отже, з метою підвищення надійності підвісок автобусів необхідно обґрунтувати для конкретних умов експлуатації конструктивні параметри їх торсіонів та важелів.

Розрахунок торсіона. Розрахунок конструктивних параметрів торсіона здійснювали розв'язуванням таких основних задач [2, 3]: а) визначення оптимальної жорсткості; б) визначення геометричних параметрів (діаметр, довжина); в) оцінка надійності і довговічності. Схеми з'єднання торсіон–важіль і положень важеля передньої підвіски автобуса *Iveco-КрАЗ TurboDaily A40-10* наведено на рис. 1 і 2. Основні початкові дані вибирались з конструкторської документації [4] автобуса *Iveco-КрАЗ Turbo-Daily A40-10*: довжина важеля передньої підвіски $l_b = 270$ мм; жорсткість підвіски в статичному положенні $c_0 = 55,5$ Н/мм; максимальний кут повороту важеля при ході стиску підвіски від статичного положення $\varphi_1 = 18^\circ 25'$; максимальний кут повороту важеля при ході відбою підвіски від статичного положення $\varphi_2 = 21^\circ 30'$; максимальний хід стиску підвіски $f_1 = 78$ мм; максимальний хід відбою підвіски $f_2 = 98$ мм; максимальне навантаження на переднє колесо $F_w = 8250$ Н; матеріал торсіона сталь *40CrMo4*; допустиме напруження кручення матеріалу торсіона $\tau_0 = 845$ МПа; допустиме амплітудне напруження $\tau_a = 325$ МПа; межа витривалості кручення матеріалу торсіона $\tau_{-1} = 400$ МПа; модуль пружності матеріалу торсіона $G = 8 \cdot 10^4$ МПа; кут закручування торсіона при ході стиску від горизонтального положення $\alpha_1 = 14^\circ 30'$; кут закручування торсіона при ході відбою від горизонтального положення $\alpha_2 = 21^\circ 30'$; коефіцієнт, що характеризує вплив абсолютних розмірів поперечного перерізу $k_d = 0,9$; коефіцієнт, що характеризує вплив концентраторів напружень $k_t = 1,0$; коефіцієнт, що характеризує чутливість матеріалу до асиметрії циклу напружень $\psi_t = 0,15$. Числові значення коефіцієнтів k_d , k_t та ψ_t вибирались з [2].

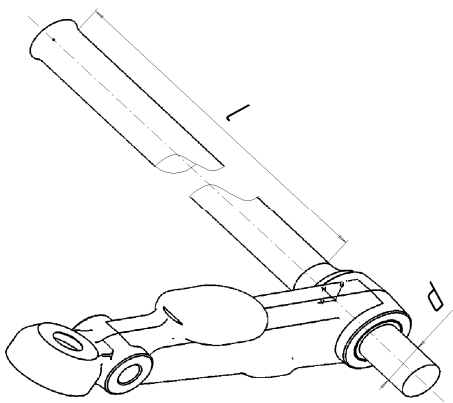

Рис. 1. Схема з'єднання торсіон–важіль передньої підвіски автобуса

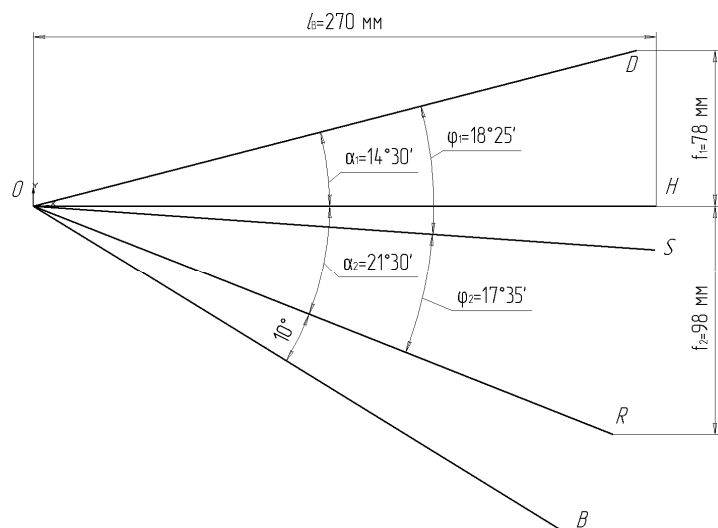

Рис. 2. Положення важеля передньої підвіски:
D – верхнє граничне; *H* – горизонтальне;
S – статичне; *R* – нижнє граничне;
B – теоретичне положення важеля,
за якого торсіон повністю розвантажений

Розрахунок міцнісних та геометричних параметрів виконували з використанням програми *Exel*. Спочатку визначались кути закручування торсіона при ходах стиску φ_1 і відбою φ_2 підвіски, а також кут його попереднього закручення φ_0 . Потім визначаються зусилля F_1 і F_2 , що виникають при його закручуванні і відповідних положеннях важеля з кутами φ_1 і φ_2 . Розраховувались амплітудне F_A та максимальне F_{max} зусилля, які виникають у торсіоні при граничних ходах підвіски. Визначались також мінімально необхідний момент опору поперечного перерізу торсіона y_1 та y_2 з умови міцності при крученні при дії сил F_A та F_{max} . Потім вибиралось максимальне серед двох

значень y_1 та y_2 . На підставі цього розраховувались мінімальний діаметр торсіона та його робоча довжина [2]:

$$d_{min} = \sqrt[3]{y \cdot l_g \cdot 16 / \pi}, \quad (1)$$

$$l = \frac{G \cdot \pi}{32} \cdot \frac{d^4}{c \cdot r^2}. \quad (2)$$

Після цього виконувався перевірковий розрахунок і визначався коефіцієнт запасу міцності S_τ торсіона [2]:

$$S_\tau = \frac{\tau_{-1}}{\frac{k_\tau}{k_d} \cdot \tau_a + \psi_\tau \cdot \tau_m}. \quad (3)$$

У результаті отримано такі основні параметри торсіона: діаметр – $d = 27,5$ мм; довжина – $l = 1100$ мм. Вони не відрізняються від фактичних. При цьому коефіцієнт запасу міцності $S_\tau = 1$. Отже, теоретично такий торсіон повинен витримати нескінченну кількість циклів навантаження.

Однак в реальних умовах через порушення у технології виготовлення, перевантаження автобуса, корозію матеріалу та інші непередбачувані умови, а також режими його експлуатації значення цих параметрів не забезпечують безвідмовність підвіски.

Відомо [5], що під час проектування деталей підвіски автомобілів коефіцієнт запасу міцності торсіонів повинен бути в межах 2–3. Тому виконаємо розрахунок торсіона (з використанням програми *Excel*) для ряду діаметрів з метою встановлення залежності від них коефіцієнта запасу міцності S_τ і довжини торсіона l . На графіку (рис. 3) це відповідні криві, які описуються аналітично формулами: $S_\tau \approx 47339 \cdot d^3$; $l \approx 1940212 \cdot d^4$.

Отже, як видно з рисунка, щоб забезпечити рекомендований коефіцієнт запасу міцності, наприклад, $S_\tau = 2$, необхідно збільшити діаметр торсіона до $d = 35$ мм. Однак це призведе до збільшення його жорсткості. Відомо, що стандарт *ISO 2631* [6] зумовлює частоту власних коливань кузова автобуса в межах 0,8–1,2 Гц. Для збереження цього параметра необхідно, щоб новий торсіон мав таку саму жорсткість $c_0 = 55,5$ Н/мм, як і серійний. Тому можна, збільшуючи діаметр торсіона, збільшувати і його довжину. Але, як видно із залежності довжини l від діаметра d , при рекомендованому коефіцієнті запасу міцності $S_\tau = 2$ отримано збільшену майже втричі довжину торсіона $l = 2912$ мм. Її важко забезпечити конструктивно, крім цього, зростає і маса торсіона, що спричинить збільшення вартості автобуса.

У такій ситуації для забезпечення необхідних надійності та жорсткості підвіски і уникнення збільшення габаритних розмірів

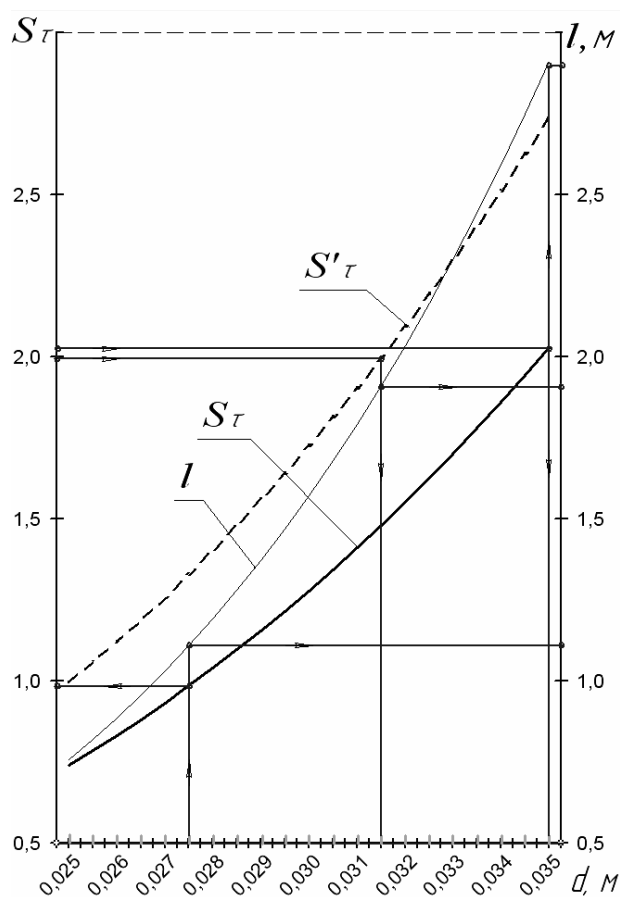

Рис. 3. Залежність коефіцієнта запасу міцності серійного S_τ і проектного S'_τ торсіона і довжини торсіона l від його діаметра

можна реконструювати передню підвіску з одного на два торсіони, які будуть з'єднані відповідно з верхнім та нижнім поперечними важелями [7]. Отже, можна вдвічі зменшити довжину торсіонів із збереженням стандартизованої жорсткості підвіски. Однак це спричинить ускладнення конструкції підвіски та збільшення трудомісткості її виготовлення і відповідно зростання вартості.

Існує інший варіант розв'язання цієї задачі, зокрема можна замінити матеріал серійного торсіона – сталь 40CrMo4 ($\tau_0 = 845$ МПа) на інший, наприклад, – сталь 65C2BA ($\tau_0 = 1200$ МПа). Ця сталь середньолегована, не дорожча за сталь серійного торсіона, має більший вміст вуглецю, кращі пружні та міцнісні характеристики і належить до класу високоякісних. Отже, добре гартується. Для наведеної умови задачі було виконано аналогічні розрахунки торсіона, виготовленого із запропонованої марки сталі. Результати розрахунків залежності $S\tau$ проектного торсіона від його діаметра d зображено на рис. 3 відповідною кривою і описується аналітично виразом: $S\tau \approx 63908 \cdot d^3$.

Отже, враховуючи умови забезпечення необхідної надійності ($S\tau = 2$) і жорсткості ($c_0 = 55,5$ Н/мм) приймаємо такі оптимальні конструктивні параметри проектного торсіона: діаметр $d = 31,5$ мм, довжина $l = 1910$ мм.

Розрахунок верхнього важеля передньої підвіски (торсіон діаметром $d = 27,5$ мм, довжина $l = 1100$ мм). На основі даних, взятих з конструкторської документації заводу-виготівника, створено математичну модель важеля передньої підвіски у програмі *SolidWork*. Її перетворено у формат програми *CATIA*. В останній за допомогою модуля *Generativ Structural Analysis* виконано розрахунок важеля методом скінчених елементів.

Перший етап розрахунку полягав у розбитті важеля на скінчені елементи. Другий етап – у прикладенні навантаження до важеля і визначення умов його закріплення. Розглянемо два граничні випадки: перший – максимальний хід стиску – важіль не впирається в упор кузова автобуса; другий – максимальний хід стиску – важіль впирається в упор кузова автобуса. У першому задавалися прикладуванням до головки важеля навантаження 8125Н. При цьому він жорстко закріплювався у шарнірі, тобто умовно вважаємо, що торсіон більше не закручується і працює на згин. У результаті розрахунку на основі теорії Мізеса–Губерта отримано максимальне значення напруження $\sigma_m = 246$ МПа, а максимальний прогин важеля $\Delta = 1,26$ мм. У другому випадку прикладалось аналогічне навантаження і важіль жорстко закріплювався у шарнірі і, крім цього, він фіксувався на площадці, що впиралася в упор. В результаті розрахунку отримано максимальне значення напруження $\sigma_m = 190$ МПа, з максимальним прогином важеля $\Delta = 0,253$ мм. До цього ж, отримані не тільки максимальні значення напружень, а також їх розподіли за довжиною деталі. На ділянках важеля, де виникають найбільші напруження, передбачалось підсилення його конструкції.

Розрахунок верхнього важеля передньої підвіски (торсіон діаметром $d = 31,5$ мм, довжина $l = 1910$ мм). Аналогічні розрахунки виконано для нового важеля, який спрягається із проектним торсіоном, діаметром $d = 31,5$ мм. Бралась до уваги отримані вище результати. Діаметр провусини важеля та інші його елементи збільшувались пропорційно до покрокового збільшення діаметра торсіона. Для зменшення напружень, які виникають у важелі, та рівномірнішого їх розподілу робились підсилення його конструкції у відповідних місцях. Цим підвищується надійність та раціональне використання матеріалу. Для першого випадку навантаження отримано: максимальне напруження на основі теорії Мізеса–Губерта $\sigma_m = 203$ МПа, максимальний прогин важеля $\Delta = 1,08$ мм. Для другого випадку: $\sigma_m = 174$ МПа, $\Delta = 0,233$ мм (рис. 4).

Аналіз результатів розрахунків і висновки. Встановлено, що одним із чинників, які знижують надійність торсіонів передньої підвіски автобуса *IVECO-КрАЗ Turbo-Daily A40-10*, є їх недостатня міцність (коефіцієнт запасу міцності $S\tau = 1$), тоді як його значення повинно знаходитись в межах 2–3 [5].

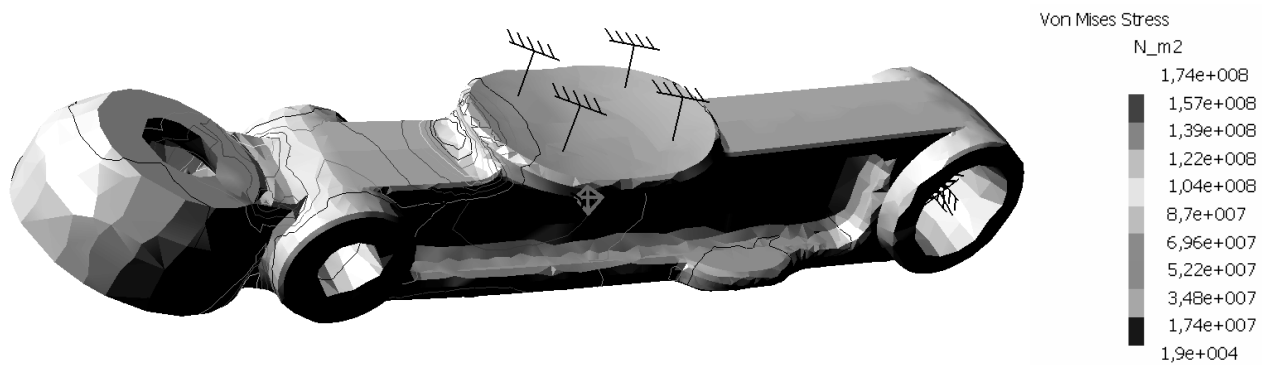

Рис. 4. Розподіл напружень за теорією Мізеса–Губерта на довжині проектного важеля, який впирається в упор

З метою підвищення коефіцієнта запасу міцності торсіона обґрунтовано потребу збільшення його діаметра з $d = 27,5$ мм до $d = 31,5$ мм. Для якого досягається значення коефіцієнта запасу міцності $S_t = 2$.

На підставі результатів розрахунку методом скінчених елементів у програмі *CATIA* серійного важеля передньої підвіски автобуса з діаметром серійного торсіона $d = 27,5$ мм, запроєктовано новий важіль для торсіона з діаметром $d = 31,5$ мм і виконано відповідний його перевіркового розрахунок. При цьому отримано менші напруження і деформації, ніж у серійному важелі (див. таблицю).

Основні результати розрахунків торсіона і важеля передньої підвіски автобуса IVECO-КрАЗ Turbo-Daily A40-10

Параметр	Позначення, розмірність	Значення параметрів для деталей	
		серійних	проектних
Коефіцієнт запасу міцності торсіона	S_t	1	2
Діаметр торсіона	d , мм	27,5	31,5
Довжина торсіона	l , мм	1100	1910
Матеріал торсіона	-	Сталь 40CrMo4	Сталь 65C2BA
Максимальні напруження за Мізесом–Губертом у важелі для першого випадку навантаження	σ_m , МПа	246	203
Максимальна деформація важеля у першому випадку навантаження	Δ , мм	1,26	1,08
Максимальні напруження за Мізесом–Губертом у важелі для другого випадку навантаження	σ_m , МПа	190	174
Максимальна деформація важеля у другому випадку навантаження	Δ , мм	0,253	0,233

Отримані результати та методика розрахунку з використанням програми *CATIA* може рекомендуватися проектним установам для використання під час розроблення нових конструкцій передньої підвіски автобусів.

1. Фрональчик Є.Ю., Количин Ю.В. Структурний аналіз автобусів IVECO-КрАЗ // Зб. наук. пр. Асоц. "Автобус" "Проект., вир-во та експлуат. автотр. засобів і поїздів". – 2002. – Вип. 6. – С. 169–171. 2. Раймпель Й. Шасси автомобиля: Элементы подвески / Пер. с нем. А.Л. Карпухина; Под ред. Г.Г. Гридасова. – М.: Машиностроение, 1987. – 288 с. 3. Успенский И.Н., Мельников А.А. Проектирование подвески автомобиля. – М.: Машиностроение, 1976. – 168 с. 4. Конструкторська документація на автобус IVECO-КрАЗ Turbo-Daily A40-10. 5. Чернавский С.А. Проектирование механических передач. – М.: Машиностроение, 1984. – 558 с. 6. ISO 2631/1-85 Оценка воздействия общей вибрации на тело человека. Ч. 1: Общие требования. 7. Осепчугов В.В., Фрумкин А.К. Автомобиль. Анализ конструкций, элементы расчета. – М.: Машиностроение, 1989. – 304 с.